

Lapsiasiavaltuutetun kirjelmä hallitusohjelman vaikutuksista lapsiköyhyyteen

Olen tutustunut huolellisesti 16.6.2023 päivättyyn neuvottelutulokseen hallitusohjelmasta. Ohjelma sisältää lukuisia lapsen oikeuksien kannalta myönteisiä kirjauksia, kuten lapsi- ja perhemyönteisyyden ja nuorten mielenterveyden edistämisen, lapsilisien kohdennetut lisäykset, lastensuojelulain kokonaisuudistuksen, panostukset varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen sekä lapsiin kohdistuvan väkivallan ja nuorisorikollisuuden vähentämisen.

Samalla hallitusohjelmassa kaavaillaan merkittäviä heikennyksiä heikoimmassa asemassa olevien perheiden perusturvaan mm. poistamalla työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärahojen lapsikorotukset, korotusosat ja suojaosat. Samalla esitetään tuntuvia sopeutuksia asumistukeen ja toimeentulotukeen. Esimerkiksi toimeentulotuen käyttäjien määrä halutaan puolittaa, toimeentulotuen lapsikorotuksia tarkastella ja toimeentulotuen epäämistä hakijoilta, jotka kieltäytyvät tarjotusta työstä, koulutuksesta, palvelusta tai velvoitteesta, halutaan selvittää. Edellä mainittuja muutoksia perustellaan työnteon kannustimien ja sosiaaliturvan velvoittavuuden lisäämisellä. Lukuisten muutosten yhteisvaikutuksia lapsiin ei lukemani perusteella ole lainkaan arvioitu.

Suomalaislapsista noin 11 prosenttia elää suhteellisessa köyhyydessä. Lapsiköyhyyden kielteiset seuraukset lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle on todistettu lukuisissa tutkimuksissa. Suomalaisessa kohorttitutkimuksessa voitiin aukottomasti osoittaa, että lapsiperheen käytettävissä olevien tulojen vähentyminen muodostaa merkittävän riskin lapsen mielenterveydelle lisäämällä aikuisten kokemaan stressiä ja aiheuttamalla negatiivisia muutoksia vanhempien mielenterveyteen, vanhempien väliseen suhteeseen ja vanhemmuuteen. Vaikutukset olivat pitkäaikaisia ja ylisukupolvisia.¹ Niin ikään vuonna 1987 ja 1997 Suomessa syntyneiden lasten kohorttitutkimukset ovat osoittaneet köyhyyden ylisukupolvisuuden ja lukuisat yhteydet erilaisiin pahoinvointitekijöihin, kuten

¹ Solantaus, T.; Leinonen, J. & Punamäki, Raija-Leena (2014). Children's Mental Health in Times of Economic Recession: Replication and Extension of the Family Economic Stress Model in Finland. *Developmental Psychology* 40(3):412-29. DOI:10.1037/0012-1649.40.3.412

lastensuojelun tarpeeseen ja nuorisorikollisuuteen.² Vastaavia tuloksia on havaittu useissa kansainvälisissä tutkimuksissa, myös Pohjoismaissa. Esimerkiksi Tanskassa pyrittiin lisäämään työnteon kannustimia leikkaamalla rajusti maahanmuuttajataustaisten perheiden sosiaaliturvaa vuonna 2002. Arvostettujen taloustieteilijöiden tutkimus osoittaa uudistuksen kielteiset vaikutukset erityisesti lapsiin: lasten osallistumisaste niin varhaiskasvatuksessa kuin esikoulussa laski, lasten suoriutuminen kielikokeissa heikkeni ja teini-ikäisten rikollisuus lisääntyi.³

Lapsiköyhyyden vähentäminen on vuodesta 2019 asti ollut kansallisen lapsistrategian keskeinen tavoite. Hallitusohjelmassa lapsiköyhyyttä pyritään vähentämään työnteon kannustimia lisäämällä. Tässä tavoitteessa kuitenkin unohdetaan, että Suomessa on useita alueita ja aloja, joissa työtilanne on heikko. Ilman tuntuja panostuksia työvoimapaalveluihin työllisyys ei lisäänty. Lapsiköyhyys ei myöskään välttämättä korjaannu työtä tekemällä. On tärkeä tiedostaa, että köyhyys on lapsiperheissä ilmiönä hieman erilainen kuin muissa köyhissä kotitalouksissa. Nimittäin toisin kuin muissa kotitalouksissa, joissa köyhyys yleensä selittyy työttömyydellä tai työelämän ulkopuolella olemisella, köyhistä lapsiperheistä lähes puolessa huoltaja on töissä. Köyhyys työssäkäynnistä huolimatta onkin nimenomaan lapsiperheitä kuvaava ilmiö.⁴ Tätä köyhyyttä kompensoidaan esimerkiksi asumistuella ja toimeentulotuella, joihin turvautumista nyt halutaan vähentää. Lapsilisien korotuksiin varattu 70 miljoonan euron lisäys merkitsee noin 40 euron korotusta alle 3-vuotiaille lapsille kuukaudessa. Se ei riitä kompensoimaan esitettyjä sopeutuksia.

Pidän työnteekoon kannustamista sinänsä perusteltuna, mutta tosiasiallisesti moni lapsi kasvaa perheessä, jossa vanhemmat eivät syystä tai toisesta kykene työnteekoon, työtä ei ole saatavilla tai joissa työ ei perhettä elätä. Olivat syyt tähän ei-toivottuun tilanteeseen mitkä hyvänsä, lapsi ei milloinkaan ole syyppä perheensä köyhyyteen. Lapsiperheiden jättäminen

² Ristikari, T. ym. (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Nuorisotutkimusseura & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuymparistona.pdf

Ristikari, T. ym. (2018) Suomi lasten kasvuympäristönä : Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-152-2>

³ Højsgaard Andersen, L.; Dustmann, C. & Landersø, R. (2019) Lowering Welfare Benefits: Intended and Unintended Consequences for Migrants and their Families. CREAM. https://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_05_19.pdf

⁴ Salmi, M.; Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. (2016) Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-742-8>

vaille taloudellista turvaa on lyhytnäköistä tilanteessa, jossa syntyvyys laskee rajusti, syrjäytymistä halutaan ehkäistä ja rikollisuutta vähentää.

Lopuksi haluan huomauttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että Suomen tulee välttää sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsiköyhyyttä ja syrjäytymistä. Komitean mukaan Suomen valtion tulee pikemminkin vahvistaa toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elintasoon kiinnittäen erityistä huomiota vammaisiin, turvapaikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelulupaa oleviin lapsiin.⁵

Toivon, että hallitus tulee saavuttamaan ne myönteiset tavoitteet, joita se ohjelmassaan on asettanut. Pelkään pahoin, että lapsiperheiden sosiaaliturvan heikennykset vaarantavat nämä tavoitteet ja aiheuttavat inhimillistä kärsimystä lapsille, joiden tulisi olla valtion erityisen suojelun kohteena. Siksi pidän äärimmäisen tärkeänä, että kaikkien aiottujen uudistusten vaikutukset lapsen oikeuksien toteutumiseen arvioidaan huolellisesti ja kiirehtimättä, ja että nämä vaikutukset myös otetaan päätöksenteossa huomioon käyttäen ensisijaisena harkintaperusteena lapsen etua.

Pusulassa 26.6.2023

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutettu arvioi ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Valtuutettu varmistaa, että YK:n lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (SopS 59–60/1991) asetetut lapsen oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa mm. seuraamalla lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista sekä vaikuttamalla päätöksentekijöihin lapsinäkökulmasta.

⁵ Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Finland. CRC/C/FIN/CO/5-6. Kohta 35.
https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_52903_E+%283%29.pdf/9f19613d-5f18-4e33-cd8f-e06e60a5f1c1?t=1685706415853

Jakelu:

pääministeri Petteri Orpo
valtiovarainministeri Riikka Purra
oikeusministeri Leena Meri
sisäministeri Mari Rantanen
kunta- ja alueministeri Anna-Kaisa Ikonen
opetusministeri Anna-Maja Henriksson
liikunta-, urheilu- ja nuorisoministeri Sandra Bergqvist
työministeri Arto Satonen
elinkeinoministeri Vilhelm Junnila
sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuso
sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen

